

Lapsot kauniin Karjalan – kunnalla ja kouluteilla

Leena Aalto

Monet laulut, runot, tarinat ja kuvat kertovat kauniista ja iloisesta Karjalasta. Karjalassa voitiin kuulla mielikuvituksellisesti kiehtovaa, mielenkiintoista muinaistarustoa ja kanteleen soittoa. Historian vuosisatojen kuluessa on karjalaisten elämässä ja kohtaloissa välillä ollut synkkiäkin pilviä ja menetyksiä. Mutta paljon on koettu myös hyviä hetkiä ja selviytymistä. Hallinnollisesti Karjalan maakunta oli ollut Suomen osana vuodesta 1917 lähtien. Sotien takia laulun ja runojen kansa joutui kuitenkin lähtemään evakkomatkalta vieraille seuduille ja jättämään kotinsa ja kunnansa useaan kertaan. Lopulta suuri osa Karjalaa menetettiin syksyllä 1944 Neuvostoliitolle. Monella karjalaisella jäi entinen elämä rakkaana ja kaivattuna rajan taakse. Muistoja ja kaipausta menetetyistä Karjalasta ei mikään miehittäjä ole pystynyt himmentämään.

Vuosi 1939 oli kohtalokas Karjalan väestölle, kun Neuvostoliitto hyökkäsi Suomeen. Talvisodan syttyessä itärajan väestö joutui tulilinjalle. Väestöä kokonaisuudessaan ei ehditty evakuoida. Näin ihmisiä jäikin sodan jalkoihin puna-armeijan miehittäessä Karjalaan kuuluvia alueita. Alkuvaiheessa siviilivangit saivat asua kotonaan. Kuitenkin jo helmikuussa 1940 muun muassa suojärveläisiä siirrettiin Aunuksen Interposelokin ja Kontupohjan Kaimaojan siviilivankileireihin. Alle puolet vangeista tuli Hyrsylän mutkasta. Myös muualla itärajalla Petsamon, Sallan ja Suomussalmen väkeä oli otettu siviilisotavangeiksi.

Talvisodan loputtua 1757 suojärveläistä palautettiin toukokuun lopulla 1940 Värttilän kautta Tohmajärven Kaurilan asemalle. Yhteensä 102 henkilöä oli menehtynyt vankeudessa, noin puolet näistä vainajista oli pieniä lapsia. Talviaikaan kylmissä olosuhteissa ja heikolla ravinnolla parakeissa eläneillä lapsilla oli ollut heikot eloonjäämisen mahdollisuudet. Sota-aika on ollut lapsille myös henkisesti erittäin raskasta aikaa. Silloin tapahtui asioita, joita lapsi ei voinut mitenkään ymmärtää. Myös orpolapsia tuli paljon. Turvattomuus ja ikävä painoi mieltä.

Tilanne rajaseudulla ei ollut kuitenkaan aivan yksiselitteinen sota-aikoina. Poliittisia näkemyksiä oli erilaisia. Rajaseudulla asui myös venäjämielisiä henkilöitä. Evakuointitilanteessa tai sodan loputtua osa ei halunnutkaan muuttaa Suomeen. Sotien aikanakin joku oli tukenut puna-armeijaa ja luovuttanut tärkeitä tietoja viholliselle. Mutta Stalinin vainoissa nämäkään henkilöt eivät olleet turvassa Neuvostoliitossa. Silloin kenenkään henki ei ollut kallis.

Vuodet ovat kuluneet Suomen viimeisistä sotatapahtumista. Monelle silloin lapsena olleelle jäi matkamuistoja evakkomatkoilta, joillekin muistoja sotalapsiajalta ja useille koulumuistoja. Koulu oli tärkeä kiinne kohta lapsille sota-aikoina. Useat sota-ajan lapset ovat jo poisnukkuneet. Puhumatta ja kertomatta jäi paljon vaikeita asioita ja tunteita. Kestetyt kohtalot olivat kenties niin rankkoja, ettei niitä voinut sanoa ääneen. Tunteiden taakkakertymä niiden sotavuosien johdosta on ollut kuitenkin niin suuri, että jälkipolville riittää vielä selviytymistarinoiden muistelemista, monien tapahtumien ymmärtämistä ja traumaattisten kokemusten eheyttämistä.

Karjalan lapset kunnailta ja kouluteillä

"Tuuloo, tuuloo, äijäl tuuloo, konsago tuuloo, konsago ei. Mugahai se miungi tjettonj konsago tuloo, konsago ei, konsago tuloo, konsago ei! Mantshoi marjo aijoin kukkii, mustjoi vasta savodjii. Muijen tjietoit blatshih tullah, miun se vasta primiettjii, miun se vasta primiettjii"

Aunukselainen kansansävelmä.

Mukaellut Iivo Härkönen. Laulukirja. Olavi Pesonen Valistus 1945

Kuvat: Ovaskainen, SA-kuvat

Vasemmalla: Annukselainen äiti ja lapset kotiseudullaan (Ylä-Vitele, 17.8.1941).

Oikealla: Kesäinen kyläkuva – nainen, lapsi ja eläimet kyläraitilla (Ylä-Vitele, Aunus, 17.8.1941).

Lasten terveydenhoitoa Karjalassa

Kuvat: Borg, SA-kuvat

Vasemmalla: Lapset odottavat vuoroaan terveysisarelle Kuujärvellä (Karjalan seutua 18.8.1942).

Keskellä: Ruotsalainen lasten neuvola -ambulanssi kierroksellaan eri kylillä (Aunus 7.8.1942).

Oikealla: Neuvolasta kotimatalle lähdetään veneillä (Kuujärvi 18.8.1942).

Kuvat: vasemmalla oleva ja keskimmäinen kuva (Borg), oikealla oleva kuva (Nousiainen). SA-kuvat

Vasemmalla: Ruotsalainen lasten neuvola -ambulanssi ja lapsia vastaanotolla (7.8.1942).

Keskellä: Mummo tuo lasta neuvollaan (Aunus 7.8.1942).

Oikealla: Kyliltä tullaan neuvolaan kärryillä Kuusaan kartanoon (Muolaa 6.4.1943).

Kuvat: vasemmalla oleva kuva (E. Nurmi), keskimmäinen kuva (Borg), oikealla oleva kuva (U. Luukka). SA-kuvat

Vasemmalla: Sairasmajan lapsi ulkona raittiissa ilmassa (Teru 8.5.1942).

Keskellä: Hoitajatar asettelee lasta RTG-kuvausasettoon (Aunus, Jyrkilä).

Oikealla: Aurinkoa sairaille ja aliravituille lapsille Kuujärven sairausmajalla (8.5.1942).

Kuvat: vasemmalla oleva kuva, Museovirasto, keskimmäinen ja oikealla oleva kuva (Borg), SA-kuvat

Vasemmalla: Laatokan ja Karjalan kiertävä lastenneuvola, lääkäri mukana 1943.

Keskellä: Lapsia matkalla rokotettaviksi (Glingin kylä Karjalan kannaksella 17.8.1943)

Oikealla: Ruotsalainen lastenneuvola Aunuksen kylissä. (Aunus Jyrkilä 7.8.1942)

Kouluja ja koulunkäynnin mahdollisuuksia Karjalassa

Kuvat: T. Nousiainen, SA-kuvat

Vasemmalla: Tytöt koulutiellä (Viipuri 12.4.1942).

Keskellä: Viipurin lapsia koulunpenkillä (1.4.1942)

Oikealla: Viipurin koululaisia koulutiellä, taustalla Tuomiokirkko (12.4.1941)

Kuvat: Vasen kuva (T. Nousiainen), keskikuva (Olavi Aavikko), oikealla oleva kuva (U. Laukka). SA-kuvat

Vasemmalla: Lapsia koulussa, opettaja ohjaa (Viipuri 1.4.1942).

Keskellä: Lapset kantavat halkoja koulun lämmitykseen (Aunus 3.2.1942).

Oikealla: Kuittisen kansakoulun II luokan oppilaat viittaavat iloisina (7.5.1942).

Kuvat: Vasemmalla oleva kuva (Uomala), keskikuva ja oikealla oleva kuva (Olavi Aavikko). SA-kuvat

Vasemmalla: Lapset esittävät Kalevalaista kuorolausuntaa ja laulua (Vuokkiniemi 28.2.1942).

Keskellä: Lapset ulkona jonossa, sotilaspukuinen opettaja (Nurmoila 3.2.1942).

Oikealla: Kansakoulun lapset laulutunnilla (Aunus 3.2.1942).

Kuvat: Vasemmalla oleva kuva (Unto Hämäläinen), keskikuva ja oikealla oleva kuva (U. Laukka). SA-kuvat

Vasemmalla: Lapsia menossa joukolla kouluun (Selki 5.9.1943).

Keskellä: Lapsia Vuokkiniemen ja Tollonjoen kylistä (Tollonjoen koulu 16.12.1942).

Oikealla: Lapset juoksevat sirpalesuojaan, ilmahälytys (Tollonjoen kylä 16.12.1942).

Kuvat: Vasemmalla ja keskellä oleva kuva (Olavi Aavikko), oikealla oleva kuva (Esko Töyri). SA-kuvat

Vasemmalla: Orvot 8-vuotiaat sisarukset lausuvat Kalevalaa (Aunus 3.2.1942).

Keskellä: Koulut ovat alkaneet, välitunnilta takasin luokkaan (Soutjärvi 1.12.1941).

Oikealla: Aunuksen iloisia koulupoikia (Aunus, Nurmoila 10.5.1944).

Kuvat: Olavi Aavikko, SA-kuvat

Vasemmalla: Luokassa ahkeroidaan (Soutjärvi 1.12.1941).

Keskellä: Tytöt ja pojat jonossa (Soutjärvi 1.12.1941).

Oikealla: Koulutunnilla viitataan, läksyt on kotona luettu (Soutjärvi 1.12.1941).

Kuvat Vasemmalla oleva kuva museovirasto, oikealla oleva kuva (Uomala), SA-kuva

Vasemmalla: Koululaiset syömässä keittoa seisaltaan pitkien pöytien ääressä. Mukana miesopettaja.

Oikealla: Karjalaisäiti lapsineen 10 poikaa ja 7 tyttöä matkalla kahden rajan yli Kiimasvaaralle (1.7.1941).

Kuvat: Vasemmalla oleva kuva (Erkki Viitasalo), keskikuva (Olavi Aavikko), oikealla oleva kuva (M. Aaltonen). SA-kuvat
 Vasemmalla: Aunuksen kansakoulu (27.8.1943).
 Keskellä: Mukava ulkosalla oppia, Aunuksen kansakoulun kerhotoiminta (9.6.1942).
 Oikealla: Nousevaa polvea ja tulevia koululaisia (Aunus, Vitele 15.9.1942).

Kuvat: K. Kivi, SA-kuvat
 Vasemmalla: Aunuksen lapsia reippailemassa koulutiellä (Vitele 24.11.1942).
 Keskellä: Aunuksen koululaisia pihaleikissä koulun pihalla (Vitele 24.11.1942).
 Oikealla: Iloisia lapsia koulutiellä (Vitele 24.11.1942).

Vitelissä oli jatkosodan aikaan Suomen Punaisen Ristin sairaala ja lastensairaala. Vitelissä oli 800 poliittista vankia.

Kuvat: vasemmalla ja oikealla olevat kuvat (Olavi Aavikko, SA-kuvat), keskikuva Museovirasto.
 Vasemmalla: Tytöt tanssivat kansantanssia kansakoulun välitunnilla (Nurmoila 3.2.1942).
 Keskellä: Kansakoululaisia luokassa. Seinällä Snellmanin ja Lönnrotin kuvat (Aunus 1942).
 Oikealla: Kaksi tyttöä tanssivat kansantanssia kansakoulun välitunnilla (Nurmoila 23.2.1942).

Karjalan lapsia siviilisotavankeina

Kuvat: Olavi Aavikko SA-kuvat

- Vasemmalla: Vasojärven luostarin historiallisia vaiheita ja rakennuksia (Vasojärvi 22.9.1941).
Keskellä: Luostarin rakennusten portti oli vielä ehjä sota-aikoina 1940-luvulla (Vasojärvi 22.9.1941).
Oikealla: Vanhan luostarin rakennuksia, joita on sitten myöhemmin korjattu. (Vasojärvi 22.9.1941)

ks. Vasojärven luostari Aunus. Kuvaus Suomen Sotahistoriallinen seura ry:
Luostarin historia ja valokuvat.

<https://www.sotahistoriallisetkohteet.fi/app/sights/view/-/id/1293>

Vasemmalla ja oikealla olevat kuvat (Borg), keskikuva (Olavi Aavikko). SA-kuvat.

- Vasemmalla: Vanhan luostarin alueella 1930-luvulla rakennettu amerikansuomalaisten kolhoosi. Kolhoosirakennukset olivat kasarmimaisia yhteisasumuksia. (Vasojärvi 15.9.1941).
Keskellä: Kylässä ennen ollut luostari. Sen paikalle ja osittain sen rakennuksiin perustetun amerikansuomalaisten mallikolhoosi. Alueella luostarirakennuksia ja uusia kasarmimaisia kolhoosirakennuksia. (Vasojärvi 22.9.1941).
Tässä kylässä olivat Hyrsylän mutkalaiset sotavankeudessa. Suomalaisia joutui itärajalta sotavankeuteen, koska heitä ei oltu ehditty evakuoita talvisodan alkaessa. Oli Interposolkan sotavankileiri Petreskoin eteläpuolella ja Kaimaojan leiri Kontupohjan länsipuolella.
Oikealla: Vanha luostarialue ja kasarmimaisia kolhoosirakennuksia, joihin suomalaisia sotavankeja sijoitettiin talvisodan syttyessä. Suojärven Hyrsylän mutkan asukkaita, lapset ja vanhukset mukaan lukien oli alle puolet näistä sotavangeista. Talvisodan aika oli kylmää aikaa. (Vasojärvi 15.9.1941).

ks. Suomen sotahistoriallinen seura: Interposelok Aunus, Talvisodan siviilisotavankileiri Vasojärvi
<https://www.sotahistoriallisetkohteet.fi/app/sights/view/-/id/720/country/9/area/90>

Suomen sotahistoriallinen seura: Kaimaoja, Aunus, Talvisodan siviilisotavankileiri.
<https://www.sotahistoriallisetkohteet.fi/app/sights/view/-/id/718/country/9/area/90>

Kaimaojan valkoiseen ortodoksiristin muistomerkkiin kiinnitettyyn levyyn on kirjoitettu sekä suomeksi että venäjäksi teksti: "Kontupohjan Kaimaojan siirtolairilla kuoli 18 suojärveläistä siviilisotavankia helmi-toukokuussa 1940. Anna Herra ikuinen rauha edesmenneille palvelijoillesi." Suomen valtio - Suojärven Pitäjäseura.

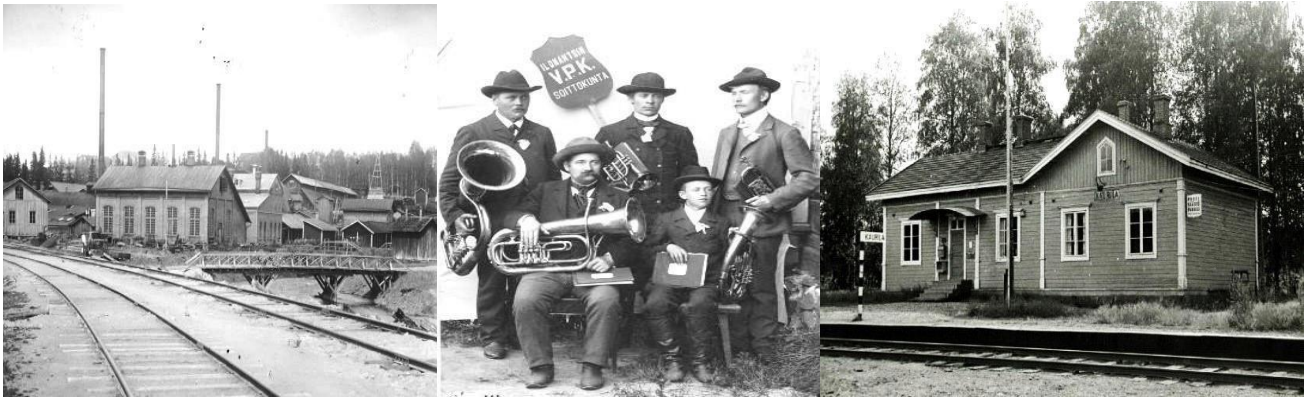
Suomen Sotahistoriallisen Seuran Kaimaoja-tekstiin liittyvät valokuvat on ottanut syyskuussa 2013 E. Naukkarinen.

Sotavankien luovutus Suomeen

Siviilisotavankien muistomerkki (Pertti Tikkanen) Kaurilan kylätalon pihalla. "Talvisodan syttyessä 30.11.1939 siviilisotavangeiksi joutuneet suojärveläiset, 1757 henkilöä palautettiin 25 ja 30.5.1940 Kaurilan asemalle Neuvostoliitosta Suomeen.

Suo-Säätiö, Suojärven pitäjäseura

Kuvat: vasemmalla ja oikealla olevat kuvat (Museovirasto), keskikuva (Tuomas Ahokas, Museovirasto)

Vasemmalla: Värtsilän tehdasaluetta ja junanrataa (Tohmajärvi, Värtsilä1909).

Keskellä: Ilomantsin VPK:n torvisoittakunta Värtsilän laulujuhilla 1905.

Oikealla: Tohmajärvi Kaurilan rautatiepysäkki (valmistunut 1895).

Muistotaulut Tohmajärvellä: Karjalaan jääneiden vainajien muistolle
"Vie sinne mun kaihoni pohjaton".

ks. Artikkelit YLE 27.5.2017/3.3.2022 Heikki Rönty. "Koetut kauhut kulkevat kuin filminauha silmien ohi, kun seuraa uutisia." <https://yle.fi/a/3-9629775>

Hyrskylän mutka 1939–1940

Tammenlehvän perinneliitto: Suomen sotamuistomerkit
<https://www.sotamuistomerkit.fi/sivu.php?id=368>

Tammenlehvän perinneliitto: Suomen sotamuistomerkit
https://www.sotamuistomerkit.fi/files/Muistomerkit_1939-1940_Talvi-sota/hyrskylan_mutka_nurmes_bomba2.jpg

Suojärven Hyrsylän mutkan asukkaita palaamassa sotavankeudesta

Kuvat: Pietinen, Museovirasto

Vasemmalla: Suojärveläiset Hyrsylän mutkan vapautetut sotavangit tulossa junasta, pieniä lapsia mukana paljon. 27.5.1940.

Keskellä: Suojärviläisiä saapuu asemalle. Osaa avustetaan ulos junasta.

Oikealla: Sotilaat ohjaavat junasta tulevia karjalaisia autoihin, joilla matkataan Viikkiin karanteeniin. Suomeen palautettiin 1763 henkilöä.

Kuvat: Pietinen, Museovirasto

Vasemmalla: Vapautettujen vankien autokuljetus junalta karanteeniin Viikkiin 27.5.1940 Helsingin Viikkiin.

Keskellä: Hyrsylän mutkan äidit ja lapset odottavat autokuljetusta Viikkiin.

Oikealla: Sotilaat avustavat kuljetuksen järjestämisessä.

Kuvat: Pietinen, Museovirasto

- Vasemmalla: Suojärven Hyrsylän mutkan evakkoja, entisiä Neuvostoliiton sotavankeja Helsingissä kesällä 1940 karanteenimatkallaan Viikkiin. Vierellä vas. karanteenipäällikkö, kaupunginviskaali Parmala.
- Keskellä: Suojärven Hyrsylän mutkan asukkaita matkalla karanteenileiriin Viikkiin 27.5.1940.
- Oikealla: Suojärven Hyrsylän mutkan asukkaita, talvisodan aikana sotavangeiksi otettuja Itä-Karjalan lapsia nyt palautettuna 27.5.1940 Helsinkiin. Karanteeniaikana oltiin Viikissä eristysleirillä.

Karjalalaisten kylien tapahtumia

"Karjalan törmäsil' kun lapsena leikin, kyykkiä, keiloja kisaellen, maailma tieni jos minne mun veikin, niin kotoisia kunnaita unhoita en"

Karjalan törmäsillä. Suomen kansan sävelmä. Matti Väisänen ja I. Marttinen. Laulukirja Olavi Pesonen 1945.

Kuvat: vasemmalla oleva kuva (Lindholm), keskikuva (Sundström), Oikealla oleva kuva (Sundström). SA-kuvat.

- Vasemmalla: Lapset kiinnittävät äitienpäiväkukkaa äidin rintaan (Nurmoila 9.5.1943).
- Keskellä: Iloisia Paahkomanvaaran lapsia karamellia syömässä (Vuokkiniemi 10.7.1941).
- Oikealla: Äitienpäiväkukka äidin rintaan. (Nurmoila 9.5.1943.)
"Baiju, baiju muamon lastu, baiju, baiju Mashua lastu. Muamo Mashua liikuttau, muamo Mashua uinottau."

Itäkarjalainen kansansävelmä/kansanruno *Tuutulaulu*
Laulukirja Olavi Pesonen 1945. Valistus

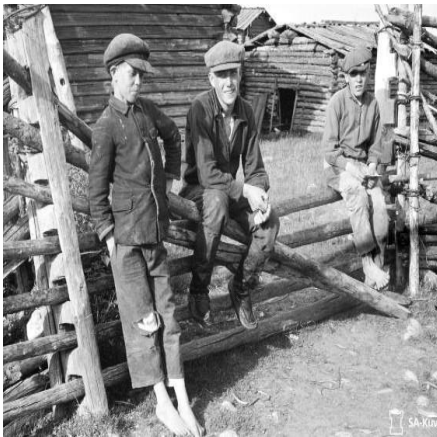

Kuvat: Tauno Norjavirta SA-kuvat

Vasemmalla: Juhannus – kaunis rukoushetki vainajille korkealla vaaralla, sinisen taivaan, valkeiden pilvien alla ja ristien ikuisen tuulen maailmassa (Soutjärvi, Metsäntaka 24.6.1943).

Keskellä: Vanha äiti, itkijänainen Maria Ivanova itkee tyttärensä haudalla (Soutjärvi, Metsäntaka 24.6.1943).

Oikealla: Vanha vaimo rukoilemassa pyhän kalmiston ristin juurella (Soutjärvi 24.6.1943).

Kuvat. vasemmalla Uomala, keskikuva R. Sierla, oikealla Borg. SA-kuvat

Vasemmalla: Karjalaispoikia juttutuokiolla kyläkujalla (Kiimasvaara 1.7.1941).

Keskellä: Karjalaispoika Jehrimavaaran ja Akolahden kylien Kivijärven rannalla (4.10.1941).

Oikealla: Kaksi poikaa tukinuitossa (Aunus 7.8.1942).

Kuvat: vasemmalla ja oikealla olevat kuvat (Hans Lindh), keskikuva R. Sierla. SA-kuvat

Vasemmalla: Pikkupojat löytäneet leikkiauton, mukavaa tiellä ajella (Aunus, 1.10.1941).

Keskellä: Iloisia Karjalan poikia veikeästi hymyilemässä. (Jehrimavaaran ja Akolahden kylät Kivijärven rannalla 4.10.1941)

Oikealla: Autopojat poseeraavat kylätiellä. (Aunus 1.10.1941).

Kuvat: vasemmalla ja oikealla olevat kuvat (Tauno Norjavirta), keskikuva M. Person. SA-kuvat

Vasemmalla: Juhannus kadri, hiukset hulmuu (Soutjärvi Metsäntaka 24.6.1943).

Keskellä: Soutjärven kansakoululaiset laulamassa pihalla vierailijoille (15.7.1942).

Oikealla: Pojilla on huvia potkupallosta. (Soutjärvi, Metsäntaka 24.6.1943).

Kuvat: vasemmalla oleva kuva (Auvo Hirsijärvi, Museovirasto), keskikuva (Eino Mäkinen, Museovirasto), oikealla oleva kuva /Borg, SA-kuvat).

Vasemmalla: Vanhoja perinteitä: Paimenpojat tanassa omatekoisine torvineen, sauvoineen ja puukonttupineen. (Suojärvi, Niemiskylä 1935).

Keskellä: Kyläpaimen kontteineen ja torvineen Varpaselässä Salmissa 1930–1939.

Oikealla: Ukko tuohitorven soitollaan lehmiä paimentaa (Kuujärvi 20.8.1942).

Kuvat: Vasemmalla oleva kuva (Tauno Norjavirta, SA-kuva), keskikuva (Samuli Paulaharju, Museovirasto), oikealla oleva kuva (R. Ruponen, SA-kuva).

Vasemmalla: Soitellaan tuohitorvella niin kuin silloin ennen (Soutjärven laulujuhlat 28.6.1943)

Keskellä: Pieni karjalaispoika soittaa tytölle tuohitorvella 1928.

Oikealla: Tuohitorvea soitetaan Himjoella (Himjoki 6.6.1942).

Kuvat: Vasemmalla oleva kuva (Iffland Heinrich), keskikuva (Aarno Pietinen), Museovirasto

Vasemmalla: Paimenpoika soittaa tuohitorveaan 1930–1939.

Keskellä: Paimenpoika Paanajärveltä soittaa tuohitorvea 1935.

Oikealla: Karjalainen paimenpoika 1930-luvulla. (Suotniemen kylä Käkisalmi mlk.)

Kuvat: Vasemmalla ja keskellä olevat kuvat (P. Kaario), oikealla oleva kuva (Tauno Norjavirta). SA-kuvat.

Vasemmalla: Vepsäläinen "taiteilijapari" ennen esityksen alkua (Karjalan kannas 17.4.1942).

Keskellä: Pieni vepsäläinen "tanssijatar" katselee ujusti. Tulinen "ripaska" on nyt päättynyt. (Karjalan kannas, Levina 17.4.1942).

Oikealla: Pikkuinen Ville on ottanut hanurinsa mukaan ja alkaa soittaa kansantanhuja (Soutjärvi, Metsäntaka 24.6.1943).

"Ei oo meillä rikkautta, eikä maata viljavaa, vaan on laulun runsautta, kylvämättä kasvavaa. Sit' ei pane idän halla, eikä pohjan pakkaset, se ei sorru sortamalla, sitä ei lyö rakehet."

P. J. Hannikainen Karjalaisten laulu

Kuvat: Vasemmalla oleva kuva (Tauno Norjavirta, SA-kuva), keskikuva (Pekka Kyytinen, Museovirasto), oikealla oleva kuva (Väinö Kaukonen, Museovirasto)

Vasemmalla: Yli 600-päinen lapsikuoro Soutjärven laulujuhilla esiintymässä (Soutjärven laulujuhlat 28.6.1943).

Keskellä: Kansanlauluja, kansantanhuja, Pelimannit soittavat (Räisälän kotiseutu- ja laulujuhlat 1943).

Oikealla: Katrillia tanssitaan juhannusjuhlissa (Paatene 1943).

Kuvat:

SA-kuvat: SA-kuva-arkisto <http://sa-kuva.fi/webneologinfin.html>

Museovirasto: <https://museovirasto.finna.fi>

ks. myös

sotamuistomerkit 1939–1945. <https://www.sotamuistomerkit.fi/>

sotahistoriallinen seura, <https://www.sshs.fi>

Tammenlehvän perinneliitto, <https://tammenlehva.fi/>

Kirjallisuutta ja aineistoja

Ahokas, Osmo 2009. *Karjalan kannaksen evakuointi: evakuointisuunnitelmat 1942–1944 ja evakuointien karu todellisuus*. Tampere: Pilot-kustannus.

Creutz, Fredrik 2021. *Striden för anning, godhet och frihet. En studie om drivkrafter till frivilligheter undr försättningskriget i Finland 1941–1944*. Kandidat uppsats. Försvarshögskola. Stockholm.
<https://www.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A1519336&swid=-7912>

Fellman, Marielle 2010. *Den stora förflyttningen från Finland till Sverige 1939–1946. En studie av förflyttningens organisation i Sverige och Finland*. Örebro universitet.
<https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:326107/FULLTEXT01.pdf>

Franzén, Erik & Ulama, Jasin 2019. *Att lära i kris och krig: En beskrivande studie av internationella insats betydelse för sodatens lärande*. Kandidat uppsats. Uppdragsutbildningsprogram för Försvarsmakten. Högskolan i Halmstad.
<https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1323906/FULLTEXT02>

Haapoja, Heidi 2017. *Ennen saatuja sanoja. Menneisyys, nykyisyys ja kalevalamittainen runolaulu nykykansanmusiikin kentällä*. Helsingin yliopisto ja Etnomusiologinen Seura.
<https://helda.helsinki.fi/items/3d4ff8b9-d75f-4598-a52b-f8b8423e97d9>

Haasio, Ari & Hujanen, Erkki 1990. *Tasavallan panttivangit: evakuoimatta jääneiden suojärveläisten vaiheet talvisodan aikana*. Suo-säätiö 1990.

Haikonen, Pia 2020. Lapsuus talvi- ja jatkosodassa. *Sielunhoidon aikakauskirja*.
<https://sielunhoidon aikakauskirja.fi/2020-1/lapsuus-talvi-ja-jatkosodassa/>

Helokallio-Ranta, Päivi 2017. *Ylisukupolviset sotatraumat*. Hyvinkää: Laurea YAMK.
https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/132220/HelokallioRanta_opinnaytetyo_5_6.pdf?sequence=1

Hellström, Sven 2003. *Sjuktransporter från Norra Finlad 1941-1943. Humanitär hjälp och realpolitik*. Linköping universitet. Socialhistoria.
<https://www.divaportal.org/smash/get/diva2:354837/FULLTEXT01.pdf>

Henttonen, Antti 2023. Sortavalan seminaari oli Karjalan korkeakoulu. *Koulu ja menneisyys* Vol 60. Suomen kasvatuksen ja koulutuksen historian seura ry. <https://doi.org/10.51811/km.141834>

Hyrskylän mutka 1939–1940. Tammenlehvän perinneliitto: Suomen sotamuistomerkit
<https://www.sotamuistomerkit.fi/sivu.php?id=368>

Hölsä, Martti 2001. *Suomalainen oppikoulu Itä-Karjalassa. Äänislinnan yhteislyseo 1942–1944*. Helsingin yliopisto.

Hölsä, Martti 2002. *Suomalainen kansakoulu Itä-Karjalassa 1941–1944: Sotilasylivaltioesikunnan kansakoululaitos*. Helsinki. Okka-säätiö

Jaatinen, Tanja 2012. *Karjalaisuus, karjalainen käsityöperinne ja kulttuuriperintöopetus. Käsitöitä opettaneiden opettajien muistot*. Itä-suomen yliopisto, Kasvatustiede, Opettajakoulutus.
https://erepo.uef.fi/bitstream/handle/123456789/11266/urn_nbn_fi_uef_20120438.pdf?sequence=1

- Kontkanen, Jenni 2023. *Talvi- ja jatkosodan vaikutus suomalaiseen perheeseen. Isä lasten kertomuksissa.* Tampereen yliopisto, Yhteiskuntatiede, Historia.
<https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/146094/KontkanenJenni.pdf?sequence=2>
- Kujala, Erkki 2007. *Sodan pitkä varjo: Sota-ajan lasten elämä.* Kirjapaja. Helsinki
- Kuorsalo, Anne (toim.) 2014. *Evakon pitkä vaellus. Sodan jaloista jälleenrakentajiksi.* Gummerus.
- Kuorsalo, Anne & Saloranta, Iris 2010. *Sodan haavoittama lapsuus.* Helsinki: Ajatus.
- Kärnä, O. A. (toim.) 1944. *Arkielämän aseveljeyttä. Kirja päivänkysymyksistä opettajille ja muille kansalaisille.* Porvoo: WSOY.
- Laakso, Sirkka 1994. *Elämää edestakaisin: karjalaisten evakkotaival 1939–1944.* Etelä-Karjalan museo.
- Lappalainen, Niilo 1989. *Äänisen rannoilla.* Juva. WSOY.
- Luoto, Anna 1993. *Näin sodan armottomat kasvot. Kenttäsaarialalotta muistelee.* Helsinki: Tammi.
- Martikainen, Tyyne 2000. *Talvisodan evakot ja siviilisotavangit: äidit ja lapset kurimuksessa.* Espoo: Fenix-Kustannus.
- Nevalainen, Pekka 2006. *Karjalan kansaa valistamassa. Itä-Karjalan pakolaiset opintiellä Suomessa.* Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Neuvonen-Seppänen, Hellä 2020. *Menetetyn karjalan valot ja varjot. Siirtokarjalaisuus evakon elämässä ja muistoissa.* Itä-Suomen yliopisto. Yhdyskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta.
- Neuvonen-Seppänen Hellä 2023. *Evakkojen perilliset. Keitä me olemme, minne me kuulumme.* Tampere: Vastapaino.
- Norrena, Terhi 2017. *Sotalapsena vietetty lapsuus.* Jyväskylän yliopisto, Sosiaalityö.
<https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/56250>
- Pesonen, Olavi 1945. *Laulukirja.* Helsinki: Valistus.
- Pääkkönen, Sirpa 2022. *Karjala sydämessä – elämänvoimaa itäisistä juurista.* Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Ratia, Ahti 2006. *Laps' Suomen Karjalan kauniin.* Nynäshamn: Compania Comder.
- Saahko, Lotta-Sofia 2021. *Kahvia ja karjalanpiirakoita.* Helsinki: Tammi.
- Saahko, Lotta-Sofia 2020. *Papan kanssa kahvilla.* Helsinki: Tammi
- Sallinen, Gimpl, Pirkko 1994. *Siirtokarjalainen identiteetti ja kulttuurin kohtaaminen.* Helsinki: Suomen muinaismuistoyhdistys.
- Salminen, Heikki 2007. *Lappu kaulassa yli Pohjanlahden – suomalaisten sotalasten historia.* Turku: Siirtolaisinstituutti. <https://www.doria.fi/handle/10024/180078>
- Saraste, Petri 2024. *Isäni vaiettu sotavankeus.* Helsinki: Otava.
- Savilaakso, Essi 2016. *Kerronallinen tutkielma sota-ajan vaikutuksesta lapsuuteen maaseudulla.* Oulun yliopisto. Kasvatustieteellinen tiedekunta. <https://oulurepo.oulu.fi/handle/10024/7262>
- Suomalaiset sotavangit 1939–1940. Tammenlehvän perinneliittom Suomen sotamuistomerkit
<https://www.sotamuistomerkit.fi/sivu.php?id=391>
- Suomalaiset sotamuistomerkit 1939 –1940. Tammenlehvän perinneliitto ry. sotamuistomerkit,
<https://www.sotamuistomerkit.fi/>
- Suomen sotahistoriallinen seura: Interposelok Aunus, Talvisodan siviilisotavankileiri Vasojärvi
<https://www.sotahistoriallisetkohteet.fi/app/sights/view/-/id/720/country/9/area/90>

Suomen sotahistoriallinen seura: Kaimaoja, Aunus, Talvisodan siviilisotavankileiri. <https://www.sotahistoriallisetkohteet.fi/app/sights/view/-/id/718/country/9/area/90>

Svensson, Per 2007. *Krigsbarn i Avesta. En studie av hur folkskolan i Avestabygden såg på finska krigsbarn åren 1941–1945*. Växjö universitet.
<https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:205194/FULLTEXT01.pdf>

Suutari, Pekka 2023. Karjalainen näkökulma kanteleeseen. ETNO musikologian vuosikirja vol 35.
<https://doi.org/10.23985/evk.127612>

Tammenlehvän perinneliitto: Suomen sotamuistomerkit.
https://www.sotamuistomerkit.fi/files/Muistomerkit_1939-1940_Talvisota/hyrsylan_mutka_nurmes_bomba2.jpg

Tarkka, Olga 2017. *Lappilaisten evakko- ja sotlasten kokemuksia elämästä ja koulunkäynnistä. Ruotsissa Lapin sodan aikana*. Lapin yliopisto, Kasvatustiede, Luokanopettajankoulutus.
<https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/63125/Tarkka.Olga.pdf?sequence=1>

Uusitupa, Milla & Koivisto, Vesa 2021. Raja-Karjalan kouluolot. Artikkeliteoksessa. *Koulu ja menneisyys: Oppivelvollisuus 100 vuotta Vol 58*. Suomen kasvatuksen ja koulutuksen historian seuran vuosikirja. <https://doi.org/10.51811/km.100248>

Väänänen, Kalle 1962. *Koulukaskuja*. Hämeenlinna: Karisto.

Wells, Chloe 2020. *Vyborg is y/ours: Meanings and memories of a borderland city amongst young people in Finland*. Itä-suomen yliopisto. Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta.
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-61-3581-6>

Wells, Chloe. 2021. ”Suomalaisnuorten Viipuri-merkitykset ja -muistot”. *Idäntutkimus* 28 (1):82–86.
<https://doi.org/10.33345/idantutkimus.107846>

Westerlund, Lars (toim.) 2008. Talvi-jatko- ja Lapin sodansotavanki- ja siviilileirit 1939–1944. Käsikirja. Helsinki: Kansallisarkisto. [Talvi-, jatko- ja Lapin sodan sotavanki- ja siviilileirit 1939–1944. Käsikirja. | Kansallisarkisto](#)

Österberg, Sara 2015. *Försvaret i skolan. En studie om total- och civilförsvarsundervisning i skolan i 70-talets kallakrigsår*. Linneuniversitet.
<https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:788972/FULLTEXT01.pdf>

*****

Julkaistu 13.9.2024